

которая в течение исследуемого периода прошла путь от полной демократизации в четкой регламентации. Проявилась в кардинальном уменьшении прав граждан на интимность и свободу действий, как члена общества и как субъекта родственных отношений. Реализация принципов советского семейного законодательства привела к трансформации традиционной брачной модели поведения и формирования советской брачной модели поведения и обрядности, которые до сих пор остаются актуальными.

Ключевые слова: брак, семья, механизмы государственного регулирования брачно-семейных отношений.

Abstract. The study analyzes the development of Soviet family law from 1917 to 1937. The study followed the principles of historicism, scientific objectivity and systematicity. The family law of 1917–1937 represents the policy of the Soviet authorities in relation to the institution of the family, which during the period under review went from complete democratization to clear regulation. It manifested itself in a dramatic decrease in the rights of citizens to intimacy and freedom of action, as a member of society and as a subject of family relationships. The implementation of the principles of Soviet family law has led to the transformation of the traditional matrimonial pattern of behavior and the formation of the Soviet matrimonial pattern of behavior and ritual, which still remain relevant.

Keywords: marriage, family, mechanisms of state regulation of marriage and family relations.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дорохина О. В. Партийно-государственная идеология социалистических преобразований семьи в послереволюционной России. *Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология.* 1996. № 2. С. 78–87. С. 82.
2. Семейне право України: підручн. / за ред. Гопанчука В. С. К. : Істина, 2002. 299 с.
3. Бойко Н. К. Рабочий класс Украины в период социалистического строительства (анализ массовых статистических источников 20–30-х годов). К. : Выща шк., 1990. 155 с.
4. История Украинской ССР: В 10 т. – К.: Наукова думка, 1984.
5. Кампарс П. П., Закович Н. М. Советская гражданская обрядность. М.: «Мысль», 1967. 255 с.
6. Міхеєва О. К. Проблеми шлюбних відносин у контексті радянської сімейної політики в Україні на початку 1920-х рр. (за матеріалами фахових юридичних видань та газет). *Історичні і політологічні дослідження.* 2013. № 4 (54). С. 128–133.
7. Тарапон О. Демографічний, національний та соціальний склад населення УСРР–УРСР 1920–1930-х рр. у розрізі повсякденного життя. *Наукові записки з української історії: зб. наук. ст.* 2012. Вип. 32. С. 126–137.
8. Маркова С. В. Соціально-демографічна характеристика українського соціуму. *Голод в Україні у першій половині ХХ століття: причини та наслідки (1921–1923, 1932–1933, 1946–1947): матеріали міжнар. наук. конф., Київ, 20–21 листоп.* URL : <http://www.uk.xlibx.com>.
9. Слюсар Л. І. Наслідки соціальних катастроф 1930-х років для української сім'ї. *Голод в Україні у першій половині ХХ століття: причини та наслідки (1921–1923, 1932–1933, 1946–1947): матеріали міжнар. наук. конф., Київ, 20–21 листоп.* URL : <http://www.uk.xlibx.com>.

УДК 903'13 (477) «631/636»; 7.045

ТРИПІЛЬСЬКА СВАСТИКА

В. О. Касьян, Р. О. Литвиненко

Анотація. Дослідження присвячене одному різновиду трипільської космогонічної орнаментатиці – свастиці. Методологічною основою роботи є ретроспективний підхід, принцип історизму, наукової об'єктивності, критичного та структурно-системного підходу до літературної та джерельної бази роботи. Специфіка досліджуваної теми передбачає застосування порівняльно-історичного і структурно-семіотичного методів, які допомагають виявити витoki цього символу, прослідкувати зміну його змістовного навантаження.

Ключові слова: Кукутень, Трипільля, свастика, індоєвропейці, арійці.

Трипільсько-Кукутеньська спільнота – найвідоміше серед культурних утворень розвинутих землеробів на теренах України, Молдови та Румунії, що існувало протягом мідного віку. Окрім розвинутого господарчого сектору, безліч артефактів цієї культури свідчить про високий рівень організації духовного світу. Тисячі трипільських посудин, оздоблених вишуканими візерунками, ритуальна кераміка незвичайних форм, керамічні

жіночі та чоловічі статуетки, фігурки тварин, теракотові моделі будинків і багато інших речей, знайдених археологами під час розкопок, – це лише незначна частина матеріального світу давніх людей, які залишили нам у спадок трипільську культуру. І цей матеріальний світ до певної міри віддзеркалює світ сакральний. Для розуміння духовного життя давнього суспільства слід вивчати і різноманітну знакову систему, що залишила по собі праісторична спільнота. Цікавими є антропоморфні, зооморфні орнаменти, зображення сонця і місяця. Особливу групу становлять піктографічні знаки, серед яких виділяється свастика.

Слово свастика походить від арійського санскриту «svastika». Він є похідним від слова «su» «пов'язане з благом, добром», і близьким до ритуального оклику «Свах!» («Хай буде благо!»). В індійській культурі цей солярний символ, знак світла, щедроти й загального блага. Для уточнення змісту цього терміну О. Трубачов звернувся до арійського лексикону. У ньому є 5 словосполучень з першим компонентом *su-* в розумінні добрий, гарний. Головним серед них є *su-vasa* добре житло або *sv-aja* – добре пасовисько. Додаткові значення має слово *vasas*: одяг, вбрання; укриття. Отже, буквально значення поняття «свастика» можна трактувати як «добре укриття» або «оберіг». Протягом сторічч спостерігаємо, що в українській традиції свастику називають «сварга». Ця назва є похідною від імені бога неба – Сварога. Згаданий вище лексикон О. Трубачова також містить слово «svarga». Воно перекладається «той, що рухається небом» або «сонячний шлях»[5].

Взагалі, свастикою вважається хрест із зігнутими під прямим кутом кінцями. Напрямок повороту кінців визначає напрям обертання свастики й поділяється на правобічний та лівобічний. У тій самій українській традиції знаходимо, що поєднання правобічних та лівобічних сварг означає гармонію, урівноваження сил добра і зла. Крім того, існуючи мало варіантів зображення свастики, наділених додатковими нюансами символіки. Наприклад, «хрест у колі», що дуже розповсюджений саме у трипільській культурі. За аналогією з Індією та Китаєм, знаємо, що сварга може позначати або зміну сезонів року або чотири сторони світу. У буддійському культурному просторі свастику трактують як «Печатку серця Будди», а в Тибеті її вважають знаком щастя й талісманом [6]. Згодом вона набуває статусу знаку, що символізує нескінченність.

Найдавніші зображення свастик відносять до верхнього палеоліту. Відомий радянський дослідник Б. О. Рибаків відносив свастику до так званого ромбічно-меандрового орнаменту, який за часів палеоліту мав захисну функцію, а потім, у часи Трипілля, виступав як символ родючості. Історик зазначав, що цей знак, ймовірно, наносили на тіло вагітних жінок або на жіночу антропоморфну пластику.

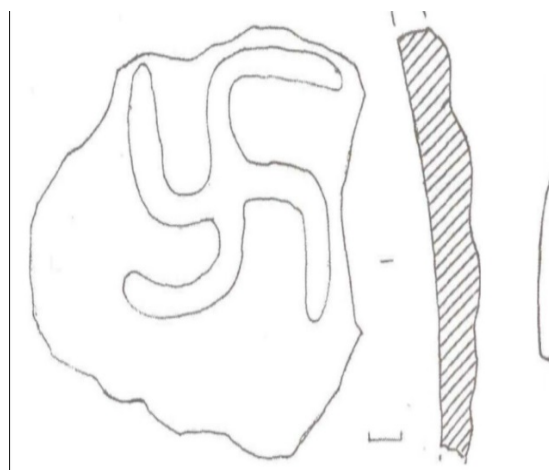

Рис. 1 Зображення свастики на посудині зі с. Кудринці

Стійкого поширення цей знак набуває в процесі так званої неолітичної революції, за переходу від привласнювальних до відтворювальних форм господарства. Саме тоді набула розвитку солярна символіка, різновидом якої завжди була свастика. Навряд чи є коректним

пов'язувати появу свастики з певним регіоном, а тим більше етносом. Зазначимо, що зображення свастики близько 2000 р. до Р. Х. вже помічене в доарійській культурі Мохенджо-Даро та Харашпи в долині Інду. Тобто свастику немає підстав розглядати, як знак питомо арійський чи навіть індоєвропейський[6].

Говорити про появу саме свастики на теренах сучасної України можна з доби енеоліту, саме за існування культури Трипілля-Кукутень. Дехто вважає, що трипільці принесли на ці терени свастику, як індоєвропейська спільнота. Вперше трипільська свастика була знайдена М. Ю. Відейком на стінці посудині з поселення Кудринці у Наддністрянщині, що датується серединою V тис. до Р. Х. Фрагмент зберігається в колекції Музею антропології та етнографії в м. Санкт-Петербург (рис. 1). Цікавими є свастики усатівської культури (початок III тис до Р. Х.): великий знак на спині статуетки (рис. 2) з поселення Маяки на Дністрі та дві свастики на дні та стінці ритуальної чаші з центрального поховання кургану П-2 Другого Усатівського могильника (рис. 3) в околицях Одеси. Центральна свастика була засипана червоною фарбою, що додатково підкреслює сакральний зміст цього знаку. Посуд із цим символом навряд чи був повсякденним і побутовим, він мав ритуальне призначення.

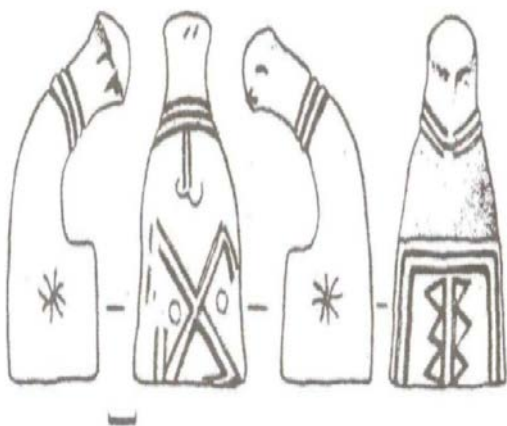

Рис. 2 Статуетка усатівської культури з поселення Маяки (за Е. Ф. Патоковою, 1989 р.)

Рис. 3 Ритуальна чаша з Усатівського могильника (за Е. Ф. Патоковою, 1989 р.)

Дуже цікавими є припущення дослідників, що відносять трипільську сваргу до зміїного орнаменту. Дійсно, працюючи з джерелами, ми можемо помітити досить чіткі зображення змій, що утворюють свастику. Виникає питання, а чому саме змій? Це певним чином пов'язане з рослинною і тваринною магією, що практикувалася у цій праісторичній спільноті. Орнаментальні композиції, в яких парні змії є головними елементами чотиричастинні, хрестоподібні, обертаються навколо вінець чи дна грушоподібних антропоморфних посудин. У боковій розгортці зміїні стрічки рухаються зліва направо, утворюють бігучу спіраль – символ часу. У круговій розгортці зміїний вихор обертається навкруги центра, що позначений вінцями, заключними в чотиричастинну фігуру, що символізує простір з напрямками світу. Отже, зміїні ранньотрипільські орнаменти можна розглядати як сюжет відображення нескінченного руху у просторі Всесвіту. Змія виступала там, як найсильніший захисник дому[2]. О. Ф. Лосєв підкреслював полісемантичність образу змії в античній міфології. Це характерно і для інших культур. М. Еліаде вважав змію однією з істот, які стають символом, або «втіленням» Місяця, через свою подібність до нього за формою або життєвими функціями. Графічно Місяць і змія символізує спіраль. Як і Місяць, змія з'являється та зникає, крім того, у грецькій традиції зберігається легенда, згідно з якою змія має стільки кілець, скільки днів у Місяця. Дослідник підкреслює, що символіка змії складна та багатозначна, але всі символи збігаються з однією ключовою ідеєю: змія оновлюється, відроджується знову і тому є безсмертною. Саме тому, можемо вважати, що свастика у контексті зміїного орнаменту має значення безкінечності, нескінченного потоку життя, символ, що проголошує справедливість та захищає від зла [5].

Тож, на основі опрацювання археологічних знахідок та наукової літератури, ми можемо зробити висновок, що в основі сакрального комплексу Трипілля лежала ідея відродження, безсмертя людської душі [4]. Сакральна діяльність була спрямована передусім на підтримання існуючого світового порядку за рахунок магічних ритуалів. Складовою цієї боротьби була система знаків, яка захищала людство, давала йому наснаги у процесі боротьби за безсмертя та відродження. Вагому роль у цій боротьбі зіграв космогонічний знак сварги, що був уособленням захисту, нескінченності життя та справедливості. Трипільське суспільство пішло власним шляхом, створивши та розвинувши оригінальні для Старого Світу ритуали, в яких певні символи, що дійшли до нас у вигляді орнаментальних композицій на давньому посуді та статуетках, відігравали важливу роль.

Анотація. Исследование посвящено одному из разновидностей трипольской космогонической орнаментации- свастике. Методологической основой работы является ретроспективный принцип историзма, научной объективности, критического и структурно-систематического подхода к литературной и источниковеденческой базе работы. Специфика исследуемой темы предполагает использование сравнительно-исторического и структурно-семитического методов, которые помогают определить истоки этого символа, проследить изменения его смысловой нагрузки.

Ключевые слова: Кукутен, Триполье, свастика, индоевропейцы, арийцы.

Abstract. The study deals with one kind of Trypillian cosmogonic ornamentation – the swastika. The methodological basis of the work is a retrospective approach, the principle of historicism, scientific objectivity, a critical and structural-systematic approach to the literary and source base of the work. The specificity of the topic under study involves the use of comparative-historical and structural-semitic methods that help to identify the origins of this symbol, to trace the change of its meaningful load.

Key words: Kukuten, Trypilia, fylfot, indo-European, aryans.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ткачук Т., Мельник М. Семіотичний аналіз трипільсько-кукутенських знакових систем (мальований посуд). Івано-Франківськ, 2000. 238 с.
2. Бурдо Н. Б., Відейко М. Ю. Трипільська культура. Спогади про золотий вік. Харків:Фоліо,2007. 415 с.
3. Рибаків Б. О. Космогонія и мифология земледельцев енеолита/ Советская археология. 1965. № 2. С. 13–33.
4. Ткачук Т. М.. Знакові системи трипільсько-кукутенської спільноти (мальований посуд). Вінниця : Нова книга. 2005. Ч. 1. 418 с.
5. Енциклопедія трипільської культури / За ред. М. Ю. Відейка. К., 2004. Т. 1. 704 с.
6. Отрощенко В. В., Корпусова В. М. Свастика в знакових системах доби міді-бронзи в Україні. К., 2007.

УДК 069.01(477) «20»

СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МУЗЕЙ: НОВІТНІ ПРАКТИКИ

С. С. Кускова, О. В. Отземко

Анотація. У дослідженні окреслено сучасний стан українського музейного простору, можливості його трансформації із залученням таких новітніх практик, як партисипація, storytelling та музейний ребрендинг. Методологічну основу дослідження склали комплексний і системний підходи із залученням методів аналізу, синтезу, порівняльно-історичного, описового. Констатується, що український музей намагається відповідати на виклики сучасності, застосовуючи новітні партисипаційні практики. Але розвиток музеїв відбувається повільно – реорганізовується лише маленький відсоток об'єктів музейного простору. Відзначається потреба створення новітніх стратегій модернізації музеїв на основі акумуляції зарубіжного досвіду з урахуванням української специфіки сьогодення.

Ключові слова: сучасний музей, партисипація, storytelling, ребрендинг.

Музеї у різні часи виконували різні, іноді глибоко суперечливі, функції. Зараз процес їхньої еволюції знаходиться на шляху пошуку нових культурних парадигм та характеризується творенням нової соціокультурної інституції. Важливість та необхідність